

VERSEGHY ÉS AZ EGYETEMI NYOMDA.

DR. ILLÉSSY JÁNOSTÓL.

Ismeretes a kitüntető jóakarát, melylyel József nádor a sorsüldözte Verseghy iránt viseltetett. Az ő támogatása tette lehetővé, hogy a vénülő, különben is beteges író az egyetemi nyomdánál kapott olyan alkalmazást, a mi élete pályájának, képességeinek leginkább megfelelt. Tizenhat évig működött itt fáradhatatlanul, mint átdolgozó, fordító, magyarázó és javító. Az iskolában s a gyakorlati életben szükséges könyvek sajtó alá rendezése vagy újak szerkesztése volt a feladata; olyan feladat, mi a nyomdának ugyan kétségtelenül hasznot hajtott, de neki magának legfeljebb a mindennapi megélhetést biztosította.

Verseghy viszonyát az egyetemi nyomdához a Sággy Sándor által megírt életrajzából ismerjük.¹ Sággy Sándor fia volt Ferencznek, az egyetemi nyomda gondnokának s Verseghy benső barátjának, istápolójának. Életrajzi adatai tehát megbízhatók s én az alább közlendőkkel csak ez adatok megbízhatóságát akarom dokumentálni s némileg kibővíteni.

Verseghy az 1822-ik évben reménytelenül betegeskedvén az egyetemi nyomda, mely a Magyar Nemzeti Múzeumban megjelent négy nyelvészeti kérdésre irt feleletét kinyomatta, kérdést intézett hozzá, hogy a hátralékos nyomdaköltségeket mikor és miképpen fogja kifizetni?

Verseghy e kérdésre következőleg felelt:

Inclyta Typographia Regiae Universitatis!

Ad aestimatissimas inclytae typographiae literas sub 15. Julii 1822. ad me exaratas, quibus me ad sumptus impressionales operis mei, sub titulo *Felelet seu Responsum ad quatuor a Musaeo nationali propositas quaestiones* noti persolvendos provocat, remittente tantisper diuturna aegritudine mea, sequentia humanissime reponendi honorem mihi sumo.

Quod, cum hoc opus ad integritatem grammaticae meae, altiori jussu certis principiis *philologicis* firmatae, ac tandem in usum scholarum editae, ob circumstantiam illam, quod paulo post editionem ejusdem, *principia* etiam *philosophica* ab iis, qui regulas meas suffodere gestiebant, publice expetitae fuerint, tantopere

¹ Verseghy Ferencz maradványai és élete. (Buda, 1825.)

pertineat, ut sine hoc inimici elucubrationum mearum de veritate principiorum philologicorum, quibus grammaticam superstruxi, convinci atque ad silentium adigi nequeant: ipsissimum hoc opus, velut fundamentum reliquorum pro scholis elaboratorum, inclytae typographiae regiae in prae-existentibus apud eandem exemplaribus cum eadem reverentia, qua reliquas elucubrationes meas, instar proprietatis offeram: illis nihilominus permodum conditionis additis demississimis precibus, ut inclyta typographia regia mihi vicissim, tam pro hoc opere, quam etiam pro numerosis in uberrimum instituti hujus typographici emolumentum, per decursum 16 annorum erga mediocre pretium exantlatis laboribus, quorum nomina isthic sub \cdot /. humillime substerno, altiori loco eam remunerationem exoperari dignetur, quam aequissimam et generosis suis in compentando diligentiorum collaboratorum suorum quovis fatigio sensis accomodatissimam fore judicaverit.

Dabam Budae 2. Septembris. 1822.

Inclytae Typographiae Regiae

humillimus servus
Franciscus Verseghy

A melléklet, melyre hivatkozás történik, tételenként felsorolja az egyetemi nyomda részére 16 esztendő alatt teljesített munkát. Verseghy bibliográfiájához nem egy új adattal járul ez a jegyzék, mely sajátkezőleg és hivatalos használatra levén írva, hitelesnek és teljesnek mondható.

Elenchus librorum per Franciscum Verseghy pro inclyta typographia regia per decursum 16 annorum partim noviter elucubradorum, partim auctorum, partim quoad ipsius materias, quas pertractant, secundum vota ejusdem inclytae typographiae reformatorem.

Breviarii Romani ob elevationem situs veterum quorum-piam festorum, et ob accessionem novorum sanctorum difficilis sane redactio, emendatio ac correctio. Tomi IV.

Missalis Romani simillima redactio, emendatio et correctio.

Versiones Brevis Doctrinae de Varrina per clariss. dominum doctorem Franciscum Bene elucubratae.

Epitome Institution. Gramm. Linguae Hung. pro gymnasiis. Tomuli V. *Opus originale.*

Exercitationes Idiomatis Hung. pro iisdem gymnasiis. *Opus originale.*

Analyticae Institutionum Lingvae Hungaricae, tomi III. etymologiam, syntaxim et aestheticam ejusdem idiomatis rationibus philologicis in usum magistrorum lingvae firmatam continentes. *Opus originale.*

Felelet a Nemzeti Muzeumnak 4 kérdésire. *Opus originale*, principia philosophica lingvae humanae in genere continens, quibus demum systematice demonstratis regulae lingvae hung. superbus untu.

Francisci Wagner Phraseologia emendata et utilissimis vocum significationibus et idiotismis aucta. Tomi II. Pro scholis humanioribus.

Officium Rakocianum Psalmorum Paraphrasibus intellectu facilius redditum et aliis precibus auctum.

Panis quotidianus Animae, seu preces selectae. Emendatus et auctus.

A. B. C. könyvecske a' falusi oskolák' számára. Emendatus.

Dtto, dtto nemzeti oskolák' számára. Emendatus.

Az ó és új Testamentum' Historiájának sommája az oskolák' számára. Emendatum tam quoad versionem olim ex germanico nimium vitiose factam. *Opus fere originale*.

Magyar Orthographia a' Nemz. Osk. számára. *Opus originale*.

Makula nélkül való Tükör, diligenter perpurgatum et vita Jesu Christi ex quatuor Evangeliiis ordine chronologico proposita auctum.

Ungarische Sprachlehre zum Gebrauche der ersten Lateinischen und der Nationalschulen. *Opus originale*.

Ungarische Rechtschreibung zum Gebrauche der nemlichen Schulen. *Opus originale*.

Gradus ad Parnassum seu synonyma pro scholis humanioribus, sunt actu sub elucubratione et prelo.

His accedunt innumeri libri majores et minores, quorum typicam in veriis lingvis, etiam externis, correctionem per 16 annos peculiari diligentia praestitit.

Verseghy tehát a nyomdaköltségek fejében átengedte a múzeumi kérdésekre irt feleletének el nem kelt példányait és tulajdonjogát s csupán azt kérte, hogy hasznos munkásságára és hosszas betegeskedésére való tekintetből némi méltányos jutalomban részesülhessen.

Mire a nyomda e kérelmet a helytartótanács elé terjesztette, a sok megpróbáltatáson keresztül ment expaulinus (1822 december 25-ikén) megszűnt élni. Kevesektől ismerve, még kevesebektől segítve olyan sanyaru nélkülözés közt tengette utolsó napjait, hogy gyógyíttatása költségeit se bírta fizetni s temetéséről is a már említett Sághy Ferencz gondoskodott.

Ily körülmények közt a nyomda akarva, nem akarva, kénytelen volt Verseghy munkáját tulajdonába venni, hogy a

nyomdai kiadások megtérülését biztosítsa. Ez különben nem volt nehéz dolog. Verseghy 1232 frttal maradt adósa az intézetnek, ez a »Felelet« 800 példányából bőven kitelt. Attól se kellett tartania, hogy a mű nem lesz kapós. A nyelvészek akkori harcában Verseghynek hangzatos neve volt. Az igazgató, Markovics Mátyás úgy igyekezett a dolgot feltüntetni, hogy abból nem vesztesége, ellenkezőleg haszna lesz a vezetése alatt álló intézetnek, a mely különben is sokat köszönhet Verseghynek. »Vir hic — mondja a december 30-iki fölterjesztésben — in omnigena literatura, sed cumprimis in Hungarica eruditissimus, decursu sexdecim annorum in quibuscunque seu versionibus, seu lucubrationibus, seu correcturis eam typographiae navaverit operam, quae instituto admodum fructuosa, ipsi vero regno et praesertim nationi hungaricae, quoad culturam linguae suae, perenni memoria digna evadere debet.« Méltányos, sőt illendő tehát, hogy a kérelmezett jutalom holta után is kiutalványoztassék, legalább annyi, a mennyiből az orvos és gyógyszerész követeléseit s a temetés költségei kitelnek.

A helytartótanács, mielőtt a javaslatot elfogadta volna, tudni kívánta: vajjon a nyomdának teljesített munkájáért részesült-e Verseghy egyszer-másszor jutalomban és milyenben? ha pedig nem részesült, mennyi volna szükséges a holta után maradt tartozások kifizetésére?¹

Az igazgató erre 1823 február 23-ikán azt válaszolta, hogy szoros értelemben vett jutalomban (remuneratio) Verseghy soha se részesült, hanem esetről esetre egyezett meg vele a nyomda bizonyos díjazásban a munka természete szerint. Így pl. háromszori correcturáért rendszerint 2 frtot, fordításért 7 frt 30 krt, más munkáért 6 frt 40 krt s csupán egyszer, a Wagner Phraseologiájának roppant hálátlan munkájáért fizetett 10 frtot, mindannyiszor nyomtatott ivéért és bécsi értékben számítva, a mi valóban oly csekély összeg, hogy abból »vix aegre vitam tolerare potuisset«. Az igazgató úgy véleményezte, hogy 400 frt jutalom teljesen elegendő lesz.

És a helytartótanács 1823 márczius 7-ikén engedélyezte is a 400 frtot.²

¹ 1823. évi 1814. htt. sz.

² 1823. évi 5712. htt. sz.